

Redovisning av uppdraget att inrätta regionala center mot arbetslivskriminalitet och om varaktig myndighetssamverkan

Innehåll

Sammanfattning	5
Tillsammans gör myndigheterna skillnad i arbetet mot arbetslivskriminalitet	5
Inledning	7
Löpande arbete	8
Inrätta och bedriva ett brett arbete mot arbetslivskriminalitet vid regionala center	8
De myndighetsgemensamma kontrollerna har ökat	9
Arbetsförmedlingen	12
Arbetsmiljöverket	13
Ekobrottsmyndigheten	14
Försäkringskassan	15
Jämställdhetsmyndigheten	15
Migrationsverket	16
Polismyndigheten	16
Skatteverket	20
Exempel på myndighetsgemensamma kontroller	21
Vidareutvecklade arbetssätt för att upptäcka, motverka och förebygga arbetslivskriminalitet	21
En del av en helhet	23
Den internationella samverkan har stärkts	23
Samverkan med satsningen mot organiserad brottslighet	25
Samverkan med myndigheter utanför uppdraget	26
Utvecklade samråd med arbetsmarknadens parter	26
Utmaningar	29
Sekretess och informationsdelning	29
Människohandel och människoexploatering	29

Kommunikationsinsatser	30
Kommunikationsinsats riktad till allmänheten	30
Kommunikationsarbete inom uppdragsdelen utsatta arbetstagare	34
Omvärldsbevakning	35
Myndigheternas arbete för att förebygga och motverka arbetslivskriminalitet	38
Arbetsförmedlingen	39
Arbetsmiljöverket	39
Ekobrottsmyndigheten	40
Försäkringskassan	41
Jämställdhetsmyndigheten	41
Migrationsverket	43
Polismyndigheten	43
Skatteverket	44
Åklagarmyndigheten	45
Ekonomi	46
Fortsatt arbete	46
Referenser	48

Sammanfattning

Tillsammans gör myndigheterna skillnad i arbetet mot arbetslivskriminalitet

Arbetslivskriminalitet skapar ett stort lidande för den enskilde, snedvrider konkurrens, omsätter stora summor pengar och är en inkomstkälla för den organiserade brottsligheten. Aktörer som ägnar sig åt arbetslivskriminalitet kombinerar ofta brott och regelöverträdelser inom flera olika områden med utnyttjande av såväl arbetstagare som den gemensamma välfärden, vilket gör arbetslivskriminaliteten systemhotande. Det är därför viktigt att arbetslivskriminaliteten bekämpas. Samhället ska få in skatter och avgifter så att välfärdssystemen kan upprätthållas, företag ska inte konkurreras ut av de aktörer som bryter mot lagar, regler och föreskrifter, och ingen ska bli exploaterad eller utnyttjad på den svenska arbetsmarknaden.

Avgörande för samhällets möjligheter att motverka arbetslivskriminaliteten är att myndigheter samverkar för att identifiera branscher, aktörer och områden med särskilt hög risk, samt vidtar de åtgärder som krävs för att säkerställa att gällande regelverk för arbete i Sverige efterlevs. Myndigheternas samarbete för att upprätthålla centrala funktioner i rättssamhället blir särskilt viktigt för att slå vakt om förtroendet för den demokratiska rättsstaten.

Vår omvärld är osäker och under förändring med krig i Europa, flera konflikter och en fortsatt ekonomisk osäkerhet, vilket har påverkat svensk arbetsmarknad under 2023 och riskerar att ytterligare driva på utvecklingen av arbetslivskriminalitet framgent. Situationen i vår omvärld visar samtidigt behovet av att myndigheter och andra aktörer i samhället kraftsamlar och samverkar för att gemensamt möta en alltmer komplex verklighet. Myndigheternas arbete har under året intensifierats och det kan konstateras att arbetslivskriminaliteten nu, mer än tidigare, behöver bekämpas från olika håll och på olika sätt med flera aktörer och med relevanta metoder.

Utöver de två regionala centren mot arbetslivskriminalitet som inrättades i Umeå och Göteborg under 2022 har ytterligare fem regionala center inrättats under 2023. Samtliga center är lokaliserade i anslutning till de regionala underrättelsecentren som är kopplade till den myndighetsgemensamma satsningen mot organiserad brottslighet (OB). Förutsättningarna för samverkan mellan uppdraget ”myndigheter i samverkan mot arbetslivs-

kriminalitet” och uppdraget ”myndigheter i samverkan mot organiserad brottslighet” har stärkts i och med upprättandet av de regionala centren mot arbetslivskriminalitet.

En arbetsgrupp för myndighetsgemensamt metodstöd har arbetat med att ta fram ett nationellt metodstöd för en enhetlig ärendehantering i regionerna. Metodstödet utgår från identifierade behov i den samverkan som pågår i regionerna. Arbetet har syftat till att utveckla befintliga arbetsmetoder för ett mer enhetligt, ändamålsenligt och effektivt arbete som också främjar en kontinuerlig metodutveckling.

Myndigheterna har gjort fler kontroller under 2023 i jämförelse med föregående år. Kontrollerna har riktats mot flera branscher som bedöms vara drabbade av arbetslivskriminalitet. Exempel på verksamheter som har kontrollerats är bärplockning, bilverkstäder, biltvättar, slakterier, byggverksamhet, skönhetssalonger och restauranger. Genom etableringen av regionala center mot arbetslivskriminalitet och utvecklingen av gemensamma arbetsätt möjliggörs även för kontroller av mer administrativ karaktär.

Partssamverkan har utvecklats på nationell och regional nivå med byggbranschen och städbranschen. En myndighetsgemensam strategi för partssamråd har tagits fram med fokus på att vidga partssamråden till fler branscher.

Myndigheterna har fortsatt att kommunicera för att öka medvetenheten och kunskapen om arbetslivskriminalitet hos allmänheten och andra målgrupper såsom exempelvis arbetstagare, skyddsombud och arbetsgivare. Myndigheterna har även fortsatt arbetat för att stärka utsatta arbetstagares kunskap om sina rättigheter och de möjligheter till stöd som finns.

Bild – Arbetsmiljöverket.

Inledning

Redovisningen är en återrapportering enligt regeringsuppdrag A2022/00333. I uppdraget innefattas att Arbetsförmedlingen, Arbetsmiljöverket, Ekobrottsmyndigheten, Försäkringskassan, Jämställdhetsmyndigheten, Migrationsverket, Polismyndigheten, Skatteverket och Åklagarmyndigheten, som under 2022–2023 ska samverka för att motverka arbetslivskriminalitet.¹ I uppdraget ingår att inrätta regionala center och verka för en varaktig samverkan.

Arbetsmiljöverket samordnar uppdraget och ska i samband med myndighetens årsredovisning för 2023 redovisa det till regeringen. Redovisningen har tagits fram i samråd med deltagande myndigheter.

1) Uppdrag att inrätta regionala center mot arbetslivskriminalitet och om varaktig myndighetssamverkan: dnr A2022/00333

Löpande arbete

Inrätta och bedriva ett brett arbete mot arbetslivskriminalitet vid regionala center

Under 2023 har de återstående fem centren mot arbetslivskriminalitet inrättats i landet. Förutom de två befintliga regionala centren mot arbetslivskriminalitet i Göteborg och Umeå finns nu även center i Malmö, Norrköping, Stockholm, Uppsala och Örebro. Centren är alla placerade i Polismyndighetens lokaler och består av fysiska kontor som ligger i anslutning till de regionala under rättelsecentren. De regionala underrättelsecentren är en del av det myndighetsgemensamma arbetet mot organiserad brottslighet.

I respektive region har det bildats regionala styrgrupper med syfte att stödja arbetet vid de regionala centren mot arbetslivskriminalitet och stärka det regionala perspektivet.

Den nationella styrgruppen tog under 2022 beslut om en gemensam organisationsstruktur och fördelning av ansvarsområden för de olika grupperna i strukturen. Under 2023 har strukturen uppdaterats utifrån den nya organisationen.²

Arbetet på de regionala centren mot arbetslivskriminalitet består till stor del av att löpande hantera och bearbeta information, förbereda, genomföra och följa upp insatser. I arbetet på de regionala centren ingår även att kontinuerligt följa upp, utvärdera och utveckla det gemensamma arbetet. En viktig del i arbetet är att säkerställa att relevant information från operativa kontroller återkopplas och delas mellan myndigheter i den mån sekretessen tillåter. När information delas skapas ett mervärde, detta gäller särskilt för de myndigheter som i sitt uppdrag inte kan delta operativt på fysiska arbetsplatsinspektioner.

Den nationella styrgruppen har under året beslutat om en myndighetsgemensam inriktning för arbetet mot arbetslivskriminalitet. Inriktningen syftar till att ena myndigheterna i en gemensam målbild för uppdraget och ska fungera som vägledning för det nationella och regionala arbetet.³

2) Dnr. 2022/010983, Arbetsmiljöverkets diarium

3) Dnr. 2022/010983, Arbetsmiljöverkets diarium

De myndighetsgemensamma kontrollerna har ökat

Myndigheterna genomför kontinuerligt oanmälda gemensamma kontroller på arbetsplatser där det finns risk att arbetslivskriminalitet förekommer. Myndigheterna genomför även regelbundet kontroller av administrativ karaktär, vilka ofta utgår från resultatet av de gemensamma kontroller av arbetsplatser som genomförts. Antalet myndighetsgemensamma kontroller har ökat under 2023 jämfört med tidigare år. Detta gäller för såväl arbetsplatsinspektioner som kontroller av administrativ karaktär. Därtill kan det konstateras att myndigheternas samverkan under 2023 inneburit ökade återkrav och bättre träffsäkerhet. Se tabell 1.

De myndighetsgemensamma kontrollerna har genomförts i konstaterade riskbranscher, men även i andra branscher där arbetslivskriminalitet förekommer.

Tabell 1

Sammanställning gemensamma kontroller	Antal/Andel 2023	Antal/Andel 2022
Arbetsförmedlingen		
Antal arbetsplatsinspektioner	264	0
Antal slutförda skrivbordsutredningar	235	247
Andel utredningar som lett till återkrav eller nekad utbetalning	33%	26%
Summa beslut om återkrav	6 300 000 kronor	4 800 000 kronor
Summa nekade utbetalningar	500 000 kronor	220 000 kronor

Arbetsmiljöverket		
Antal besökta arbetsställen	2 375	2 093
Antal kontroller (totalt)	3 090	2 651
Antal inspektionsmeddelanden	1 377	1 176
Andel av besökta arbetsställen som fått inspektionsmeddelande	58%	56%
Antal sanktionsavgifter ⁴	365	394
Försäkringskassan		
Antal mottagna underrättelser enligt FUT ⁵	54	21
Antal avslutade kontrollutredningar	39	21
Andel utredningar som lett till åtgärd	41%	33%
Summa beslut om återkrav	804 531 kronor	183 636 kronor
Antal polisanmälningar	11	3
Jämställdhetsmyndigheten		
Antal identifierade potentiella offer för människohandel/människoexploatering	84	98

4) Kontroll kan ha skett tidigare år.

5) Lag (2008:206) om underrättelseskyldighet vid felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen

Polismyndigheten		
Antal besökta arbetsställen	2 000	1 300
Antal arbetsställen med personer utan uppehållstillstånd	70	*
Antal arbetsställen med personer utan arbetstillstånd	100	*
Antal kontrollerade personer	3 500	*
Antal anmälda brott	300	*
Skatteverket		
Antal besökta företag	1 954	1 866
Antal besökta företag som fått kontrollavgift	613	579
Antal kontroller av personalliggare och kassaregister	2 813	2 582
Summa kontrollavgifter	8 047 500 kronor	6 427 500 kronor
Andel företag (av besökta företag) som fått kontrollavgift	31%	31%
Antal fördjupade utredningar med anledning av samverkan	42	Ingen uppgift
Summa höjda skatter och avgifter efter fördjupade utredningar	14 475 000 kronor	Ingen uppgift

*Uppgifter redovisas inte på grund av att tillförlitligheten brister under den aktuella perioden

Att myndigheterna samverkar och genomför såväl myndighetsgemensamt urval som efterföljande kontroller är en avgörande del i samhällets insatser för att motverka arbetslivskriminalitet. Genom samverkan bidrar myndigheterna till att synliggöra såväl förekomst som konsekvenser av arbetslivskriminalitet.

Särskilt om myndighetsgemensam uppföljning

I den myndighetsgemensamma kontrollverksamheten har det identifierats utmaningar vad gäller förutsättningar för informationsutbyte och gemensam lagring av information i syfte att effektivt kunna arbeta med beredning och för- och efterarbete samt samlat kunna följa upp effekter av de myndighetsgemensamma insatserna. Myndigheterna saknar i dagsläget lämpliga förutsättningar för en enhetlig uppföljning av myndighetsgemensamma resultat. Eftersom varje myndighet i dagsläget rapporterar in sitt eget resultat är det svårt att göra uppskattningar av de samlade resultaten och hur träffsäkra kontrollerna är. Den uppföljning som idag är möjlig tar sikte på respektive myndighets bidrag till det myndighetsgemensamma arbetet, snarare än eventuella effekter av de myndighetsgemensamma insatserna. Myndigheterna arbetar därför kontinuerligt för att hitta nya lösningar för den gemensamma uppföljningen, bland annat i metodstödsgruppen som tagit fram en enhetlig ärendehantering och samlad återrapportering för arbetet på de regionala centren mot arbetslivskriminalitet. Detta arbete förväntas utvecklas ytterligare under inledningen av 2024.

Nedan följer redogörelser för respektive myndighets bidrag till det myndighetsgemensamma kontrollarbetet.

Arbetsförmedlingen

Under året har Arbetsförmedlingens operativa arbete i huvudsak varit inriktat på att kontrollera de arbetsgivare som beviljats lönestöd. Kontrollerna har skett genom myndigheternas gemensamma arbetsplatsbesök och i det interna arbetet med kontroller där man genomfört skrivbordsutredningar.

Syftet är att utreda om utbetalningsmottagarna följer de lagar och förordningar som reglerar rätten till stöd. I de fall en arbetsgivare inte kan styrka rätten till stöd genom att uppfylla ställda krav, beslutar Arbetsförmedlingen om återkrav och i förekommande fall nekar kommande utbetalningar. Detta kan också medföra att arbetsgivaren inte heller beviljas nya lönestöd.

I de ärenden som startats genom myndighetssamverkan är den vanligaste orsaken till beslut om återkrav att arbetstagaren fått en felaktig lön av arbetsgivaren. Andra återkommande anledningar till återkrav är att arbetsgivare inte lämnar in de underlag som Arbetsförmedlingen efterfrågar i samband med en skrivbordsutredning, och att arbetsgivare betalar ut lön kontant istället för elektroniskt via bank, vilket även det är ett krav.

Arbetsmiljöverket

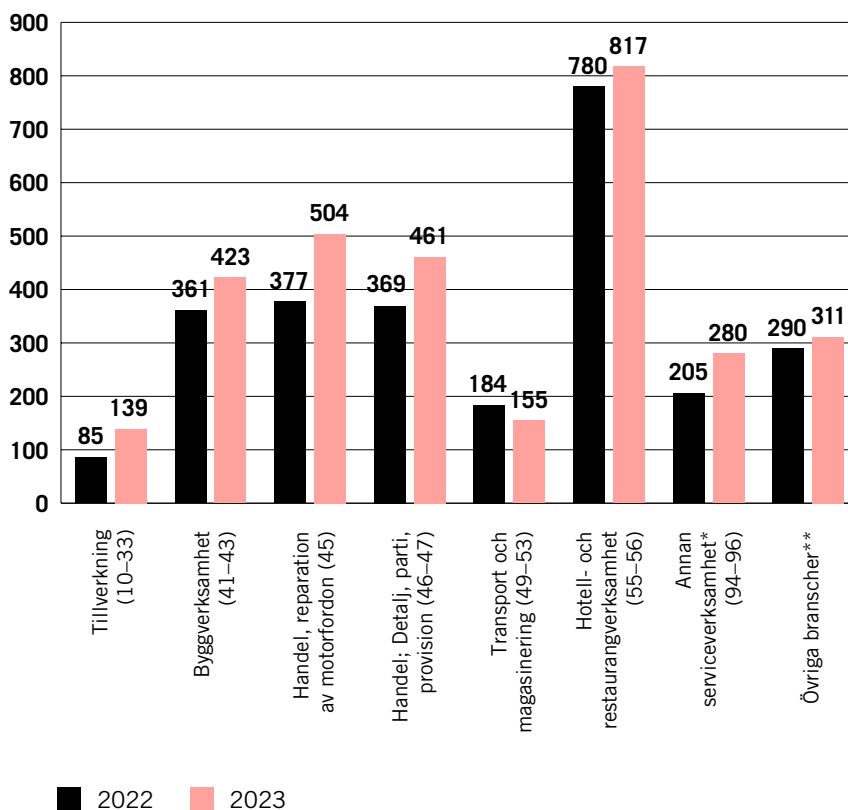
Arbetsmiljöverket har inom ramen för myndighetssamverkan besökt 2 375 arbetsställen under 2023, vilket är en ökning jämfört med föregående år. Såväl antal som andel besökta arbetsställen som fått ett inspektionsmeddelande har ökat under 2023. Därutöver fortsätter Arbetsmiljöverket att rikta såväl förelägganden som förbud mot arbetsgivare som varit föremål för myndighetsgemensamma kontroller.

Under 2023 har Arbetsmiljöverket registrerat totalt 3 090 kontroller inom myndighetssamverkan. Detta är en ökning från 2 651 kontroller år 2022.

Alla myndigheter är inte med på alla kontroller, varför antalet samt branschfördelningen skiljer sig åt mellan myndigheterna. Arbetsmiljöverkets statistik har legat till grund för tidigare åiterrapportering och det är denna statistik som jämförts från år till år. Det är dock viktigt att poängtera att Arbetsmiljöverkets statistik inte är heltäckande för samtliga kontroller som vidtas inom ramen för myndighetssamverkan, även om Arbetsmiljöverket deltar på merparten av de arbetsplatsinspektioner som genomförs inom uppdraget.

Kontrollerna har genomförts i konstaterade riskbranscher, där hotell och restaurang, bygg och anläggning samt handel (bl.a. bilverkstäder) fortsatt utgör en stor andel av det totala antalet kontroller. Det kan konstateras att antalet kontroller ökar i flera av de riskbranscher som myndigheterna sedan tidigare har identifierat.

Figur 1. Antal registrerade myndighetsgemensamma kontroller fördelat på bransch under åren 2022 och 2023. Standard för svensk näringsgrensindelning (SNI) anges inom parentes.

*Annan serviceverksamhet innehåller bland annat hårvård och skönhetsvård.

**Övriga branscher innehåller bland annat grön näring, städ samt okategoriserade utländska verksamheter.

Ekobrottsmyndigheten

I det myndighetsgemensamma arbetet har Ekobrottsmyndigheten bidragit med förslag till att genomföra kontroller på ett 90-tal bolag, vilket är en ökning på 200 procent jämfört med 2022. Ökningen beror till viss del på att myndigheten deltar i flera regionala center mot arbetslivskriminalitet. Flest förslag har dock rört region Nord, något som är en konsekvens av den arbetslivskriminalitet som identifierats i samband med samhällsomvandlingen kopplat till den gröna omställningen som pågår i regionen. Ekobrottsmyndigheten har omhändertagit och bearbetat information efter genomförda kontroller i den utsträckning det varit möjligt, delgivit den till andra myndigheter i syfte att inleda utredningar, revisioner eller att andra beslut ska fattas hos respektive myndighet, främst Skatteverket.

Försäkringskassan

Förutsättningen för att Försäkringskassan ska kunna delta vid myndighetsgemensamma arbetsplatsbesök är att myndigheten har ett ärende som skulle kunna bli föremål för en kontrollutredning på den aktuella arbetsplatsen. För att Försäkringskassan ska kunna starta en kontrollutredning behövs information från de övriga myndigheterna. Ett sätt att göra det är att myndigheter gör en anmälan med stöd av lagen (2008:206) om underrättelseskyldighet vid felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen. Sådana anmälningar har ökat under 2023.

Under 2023 har Försäkringskassan avslutat 39 kontrollutredningar, vilket är en ökning jämfört med föregående år. Andelen utredningar som lett till en åtgärd har ökat, från 33 procent till 41 procent. Den sammanlagda summan för beslutade återkrav har också ökat. Försäkringskassan har gjort 11 polisanmälningar, vilket även det är en ökning sedan tidigare år.

Jämställdhetsmyndigheten

Jämställdhetsmyndigheten har inte mandat att arbeta operativt med arbetsplatsinspektioner. Dock samordnar och delfinansierar myndigheten, genom avtal med kommuner och länsstyrelser, så kallade regionkoordinatorer mot människohandel. Regionkoordinatorerna medverkar vid arbetsplatsinspektioner när det finns misstanke om människohandel eller människoexploatering. De har inget mandat att utföra inspektioner på egen hand, men medverkar för att stötta andra yrkesverksamma i ärenden om människohandel eller människoexploatering, samt bidra till identifieringen av utsatta arbetstagare. Inom myndighetssamverkan identifierade regionkoordinatorerna 84 personer som bedöms varit utsatta för människohandel eller människoexploatering. Den stora majoriteten identifierades som utsatta för människohandel eller människoexploatering för tvångsarbete eller arbete under orimliga villkor. Av totalen var det dock åtta personer som identifierades som utsatta för människohandel för sexuella ändamål och en person för människohandel för tiggeri. Identifierade personer får information om rättigheter och möjligheter till stöd. Om personen vill ta emot stöd kan regionkoordinatorerna i samverkan med andra aktörer ombesörja att rätt stödinsatser erbjuds.

Inom myndighetssamverkan identifierade regionkoordinatorerna 84 personer som bedöms varit utsatta för människohandel eller människoexploatering. Den stora majoriteten identifierades som utsatta för människohandel eller människoexploatering

för tvångsarbete eller arbete under orimliga villkor. Av totalen var det dock åtta personer som identifierades som utsatta för människohandel för sexuella ändamål och en person för människohandel för tiggeri.

Migrationsverket

I det myndighetsgemensamma arbetet bidrar Migrationsverket framför allt med information och underlag inför de myndighetsgemensamma kontrollerna. Under året har de följt med ut vid ett fåtal myndighetsgemensamma kontroller. Normalt sett deltar Migrationsverket inte på plats, utan finns med som stöd i form av back-office.

Migrationsverket har i samråd med samverkande myndigheter inom regeringsuppdraget under året beslutat om att ålägga arbetsgivare inom de särskilda kontrollbranscherna en skyldighet att meddela Migrationsverket om villkoren i anställningen förändras. I de fall en arbetsgivare inte besvarar Migrationsverkets begäran om uppgifter kan myndigheten numer förelägga om ett vite. Migrationsverket har under året också genomfört efterkontroller i arbetstillståndsärenden riktade mot de branscher där störst risk för missbruk identifierats.

Migrationsverket har identifierat 576 fall av misstänkt människohandel under året, vilket är den högsta siffran som rapporterats för myndigheten hittills. Detta har i huvudsak skett inom nätverket mot människohandel. Av dessa har 344 personer sannolikt exploaterat här i Sverige för tvångsarbete eller människoexploatering. Ungefär 230 av dessa ärenden rör bärbranschen. Under det gångna året har Migrationsverket kommit att avslå flera hundra förstagångsansökningar om arbetstillståndsärenden, i just bärbranschen. Tidigare år har antalet avslag varit få. I detta arbete bedöms arbetet vid det regionala centret mot arbetslivskriminalitet i Nord ha varit av stor betydelse.

Under 2023 har Migrationsverket beviljat 71 personer tidsbegränsade uppehållstillstånd som bevispersoner på grund av att de misstänktes ha utsatts för människohandel och/eller människoexploatering.

Polismyndigheten

Polismyndighetens uppföljning av deltagandet i det operativa arbetet inom den myndighetsgemensamma verksamheten mot arbetslivskriminalitet har fortsatt att utvecklas under året. Arbetet och utfallet av detta som rapporterats avser enbart verksamhet under inspektionerna, det vill säga besöken vid

arbetsställen. Det innebär att förarbetet och efterarbetet inte ingår. I efterarbetet kan därmed brottsutredningar, brottsmisstankar, sanktionsavgifter med mera tillkomma, som alltså inte räknas med i denna redovisnings statistik.

Polisens arbete mot arbetslivskriminalitet rapporteras och följs upp månadsvis. Uppföljningen är till stora delar manuell. Det finns en betydande risk för att vissa händelser av olika skäl inte rapporteras eller att det som rapporteras tolkas på olika sätt. Det görs inte någon mer utförlig jämförelse med utfallet 2022. Anledningen är att rutinerna ändrats och uppföljningen utvecklats under 2023. En lång tidsserie och god kvalitet på den inrapporterade statistiken är nödvändigt för att kunna dra slutsatser om verksamhetens utveckling, karaktär och omfattning.

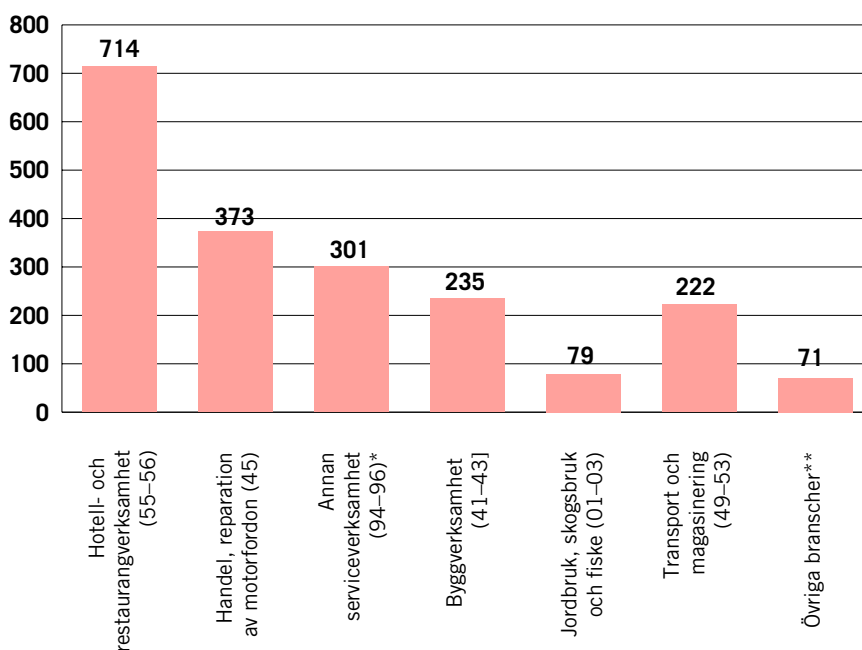
Arbetsställen och branscher

Totalt rapporterades cirka 2 000 besökta arbetsställen⁶, att jämföra med 1 300 under 2022. Sett över de olika branscherna, var det klart flest besökta arbetsställen inom branschkategori Hotell- och restaurangverksamhet (drygt 700) följd av Handel; reparation av motorfordon och motorcyklar (373) och Annan serviceverksamhet (301) respektive Byggverksamhet (235). Tillsammans stod dessa fyra bransch kategorier för över 90 procent av de besökta arbetsställena.⁷

6) Varav en trafikinsats Po Örebro (Trafikinsats E18/E20): 560 arbetsställen (fordon), 506 Transport och magasinering, 63 anmälda brott/ordningsbot, 15 anmälda trafikbrott, 48 ordningsbot och 506 kontrollerade personer på arbetsstället.

7) Detta exklusive insatserna i region Bergslagen som omfattade kontroller av ett större antal personer i fordon för yrkestrafik (arbetsställen).

Figur 2. Antalet besökta arbetsställen uppdelat över bransch kategorier 2023. Rangordnade efter antal arbetsställen med undantag från bransch kategorin Transport och magasinering, som bedöms vara avvikande på så sätt att det förhållandevis snabbt går att besöka många arbetsställen (fordon) på kort tid. Standard för svensk näringsgrensindelning (SNI) anges inom parentes.

* Annan serviceverksamhet innehåller bland annat hårvård och skönhetsvård.

** Övriga branscher innehåller bland annat städ samt okategoriserade utländska verksamheter.

Resultat av arbetsplatsinspektionerna

Sammanlagt 70 arbetsställen har rapporterats med personer som befinner sig illegalt i Sverige. Sammanlagt 100 arbetsställen har rapporterats med personer som saknar rätt att arbeta i Sverige. I båda fallen kan det konstateras en viss ökning i förhållande till det rapporterade antalet 2022.

Det har redovisats cirka 300 anmälda brott. Vanligast var brott mot utlänningslagen, med nästan 200 anmälda brott.

Kontrollerade personer

Sammanlagt rapporterades cirka 3 500 kontrollerade personer⁸. Det förekommer sannolikt en underrapportering för detta mått. Dessutom har det funnits variationer i tolkningen av vad det innebär att kontrollera en person. Antalet rapporterade kontrollerade personer under 2023 var betydligt fler än 2022, dock var underreporteringen sannolikt ännu större under 2022.

Arbetet mot människohandel och människoexploatering

Polismyndigheten har identifierat framgångsrika arbetsätt och arbetar med att utveckla och sprida metoderna för arbetet mot människohandel och människoexploatering. Utvecklingscentrum Stockholm (UC Stockholm), som är en del av den nationella operativa avdelningen (Noa), ansvarar för fortsatta aktiviteter i syfte att driva utvecklingen framåt inom området människohandel. Ett nätverk har etablerats mellan Noa och polisregionerna i syfte att följa utvecklingen nationellt och regionalt men också för att utbyta information och ge stöd i operativa ärenden. Sammantaget är Polismyndighetens bedömning att de åtgärder som har genomförts och som planeras är centrala för att skapa en effektiv utredningsverksamhet för att förebygga och bekämpa människohandel. En effektiv utredningsverksamhet är nödvändig för att kunna omhänderta ärenden som upptäckts genom myndighetsgemensamma kontroller av arbetslivskriminalitet. Information om arbetslivskriminalitet är nu ett återkommande utbildningsblock på polisens nationella utbildning om människohandel.

Vidare har föreläsningar om arbetslivskriminalitet genomförts på Åklagarmyndighetens seminarium om människohandel och människoexploatering samt för åklagare som arbetar på Riksenheten mot internationell och organiserad brottslighet. Ett kunskapshöjande seminarium om människohandel och människoexploatering har genomförts på Polismyndigheten med polisanställda som målgrupp. Dessa aktiviteter beskrivs mer ingående under avsnittet *Myndigheternas arbete för att förebygga och motverka arbetslivskriminalitet*.

8) Av dessa avsåg 506 det nämnda arbetet i Bergslagen (230517 Po Örebro (Trafikinsats E18/E20)).

Skatteverket

Kassaregister och personalliggare

Under 2023 har Skatteverket besökt 1 954 företag och gjort 2 813 kontroller av kassaregister- och personalliggare på de besökta företagen. Det är en ökning med 88 besökta företag och 231 kontroller från 2022. Av besökta företag är bygg och restaurang de branscher där flest kontroller har genomförts. Kontrollbesöken har totalt resulterat i 8 047 500 kr i kontrollavgifter. Det innebär att 31 procent av de besökta företagen har fått kontrollavgift.

Revision och skrivbordskontroller

Skatteverket har från föregående år näst intill fördubblat sina resurser inom uppdraget. Den ökade resursen har främst lagts på fördjupade utredningar genom revisioner och skrivbordskontroller. Ungefär hälften av den totala tid som myndigheten lägger ner inom uppdraget avser utredningstid. Utredningarna är en följd av genomförda kontrollbesök som gjorts inom myndighetsgemensamma arbetsplatsinspektioner. Skatteverket har även, efter återkoppling från övriga myndigheter, fått tips som har lett till utredningar. Skatteverket har under året avslutat 10 antal revisioner och 32 antal skrivbordsutredningar. Utredningarna har lett till höjning av skatt och avgifter med 14 475 000 kr. Några av de företagsutredningar som påträffats är oredovisade intäkter och löner, utländska företag som saknar arbetsgivarregistrering, oredovisade bidrag och oriktiga fakturor. Förutom beskattningsåtgärder har utredningarna lett till brottsanmälningar, anmälningar om felaktiga utbetalningar från välfärdssystemet, interna underrättelser om misstänkt brott till Skattebrottsenheten samt anmälningar om felaktig folkbokföring. Vid årets slut har Skatteverket 42 pågående utredningar.

Kontroller inom folkbokföringen

Mot bakgrund av att identitets- och folkbokföringsfrågor fått allt större betydelse har det påbörjats en pilotverksamhet för att involvera folkbokföringen i de myndighetsgemensamma insatserna. Södra regionen är ett framgångsrikt exempel där folkbokföringen deltagit med sitt verktyg för kontrollbesök vid misstanke om felaktig folkbokföring.

Exempel på myndighetsgemensamma kontroller

Grönsaksodlingar, region Syd

I början av sommaren 2023 genomfördes myndighetsgemensamma inspektioner i region Syd med inriktning mot gröna näringar. I samband med inspektionerna besöktes bland annat grönsaksodlingar. Insatserna föregicks av polisiär förspaning och urvalet av objekt gjordes av Polisen, som även var insatsledare.

I samband med att verksamheterna besöktes gjorde gränspolisen 21 inre utlänningskontroller. Vidare upprättades tre anmälningar om brott mot utlänningslagen. Arbetsmiljöverket noterade brister gällande bland annat avsaknad av personlig skyddsutrustning och anordning för ögonspolning, avsaknad av kemikalieförteckning, avsaknad av instruktioner för underhåll och kontroll av arbetsutrustning och maskiner samt bristfälliga elinstallationer. Det utfärdades ett antal inspektionsmeddelanden gällande konstaterade brister samt omedelbara förbud gällande bland annat en vinkelslip och en maskin som plastar in gurkor. Vidare uppmärksammades att det saknades instruktioner på arbetstagarnas språk. Regionkoordinatorer deltog och pratade med individer på plats.

Skatteverket deltog inte på inspektionen men har efter återkoppling från deltagande myndigheter fått tips som kan leda till eventuell skatteutredning.

Vidareutvecklade arbetssätt för att upptäcka, motverka och förebygga arbetslivskriminalitet

I arbetet mot arbetslivskriminalitet ligger ett fortlöpande uppdrag att utveckla arbetsmetoderna i syfte att öka effekterna av kontrollbesöken och efterföljande utredningar. Den nationella styrgruppen beslutade om ett direktiv för det myndighetsgemensamma metodstödsarbetet, och en grupp tillsattes med representanter från Arbetsförmedlingen, Arbetsmiljöverket, Ekobrottsmyndigheten, Försäkringskassan, Jämställdhetsmyndigheten, Migrationsverket, Polismyndigheten och Skatteverket. Skatteverket har varit sammankallande för gruppens arbete.

Enligt direktivet ska metodstödet omfatta:

1. En struktur för informationsinsamlingen för gemensam hantering av urvalsunderlag för myndighetsgemensamma insatser.
2. Hur myndigheterna kan integrera skrivbordskontroller samt andra utredningsåtgärder som en naturlig del i arbetet.
3. Hur myndigheterna kan utveckla arbetssättet kring komplexa fall, såsom exempelvis människohandel och arbetskraftsexploatering.
4. En beskrivning av ett myndighetsgemensamt arbetssätt i frågan om hur myndigheterna ska agera och effektivt bemöta potentiella brottsoffer för människohandel eller exploatering.
5. En struktur för hur uppföljning och utvärdering av ärenden eller objekt kan ske.

Det nya metodstödet är planerat att färdigställas i början av 2024 och är tänkt att fungera som ett gemensamt underlag för ärendehantering och introduktion för arbetet på de regionala centren mot arbetslivskriminalitet. Metodstödet tydliggör strukturer för arbetet med förarbete, urval och förutsättningar för operativt arbete samt hur de regionala centren kan hantera och dela information före och efter en gemensam kontroll.

Genom implementering av ett gemensamt metodstöd för ärendehantering och återrapportering på samtliga regionala center mot arbetslivskriminalitet, läggs grunden för en förbättrad hantering i processen före, under och efter gemensamma kontroller. Metodstödet beskriver hur det kan hanteras enligt gällande sekretessregler. Metodstödet innehåller också särskilda beskrivande avsnitt om komplexa fall av arbetslivskriminalitet samt om brottsförebyggande arbete.

Särskilt om uppföljning

Metodstödsgruppen har under 2023 arbetat aktivt för att hitta former och arbetssätt som syftar till att skapa en överblick över de kontroller som myndigheterna gör gemensamt. Utifrån gruppens arbete kommer myndighetssamverkan mot arbetslivskriminalitet att ges bättre förutsättningar att utveckla arbetet med att på nationell nivå följa upp och utvärdera resultat av de myndighetsgemensamma insatserna. Det här arbetet kommer fortsatt att prioriteras under inledningen av 2024. Det pågår därtill en process för att tillsätta en ny myndighetsgemensam analysgrupp.

En del av en helhet

Den internationella samverkan har stärkts

Flera av myndigheterna har under året bedrivit och deltagit i flertalet internationella aktiviteter så som projekt, konferenser och möten vilka bedöms ha skapat tillfällen för erfarenhets- och kunskapsutbyten samt stärkt den internationella samverkan. Bland annat har myndigheterna deltagit i internationella utbildningar och arbetsgrupper kopplat till den Europeiska arbetsmyndigheten (ELA) samt genomfört internationella aktiviteter som till exempel två så kallade Joint Action Days inom ramen för European Multidisciplinary Platform Against Criminal Threats (EMPACT) med fokus på arbetskraftsexploatering. Vidare har det anordnats en internationell konferens om människohandel för tvångsarbete och annan arbetskraftsexploatering. Det har även bedrivits internationella projekt så som Competence building, assistance provision and prosecution of labour exploitation cases in the Baltic Sea Region (CAPE III) i samverkan med Östersjöstaternas råd med syfte att kompetensutveckla och stötta relevanta myndigheter i arbetet mot människohandel för tvångsarbete. Det har även anordnats ett internationellt besök av det europeiska nätverket European Network for Administrative Approach i samband med vilket det bl.a. utbyttes erfarenheter gällande administrativa åtgärder och arbetsätt. En mer utförlig redogörelse för nämnda aktiviteter följer nedan.

Competence building, assistance provision and prosecution of labour exploitation cases in the Baltic Sea Region

Jämställdhetsmyndigheten har under året bedrivit det internationella projektet Competence building, assistance provision and prosecution of labour exploitation cases in the Baltic Sea Region (CAPE III) i samverkan med Östersjöstaternas råd. CAPE III är en fortsättning på ett tidigare projekt som bedrivits under fyra års tid och som syftar till att kompetensutveckla och stötta relevanta myndigheter i arbetet mot människohandel för tvångsarbete. Aktiviteterna inom CAPE III och dess resultat kan främja arbetet mot människohandel och människoexploatering inom myndighets-samverkan mot arbetslivskriminalitet.

I oktober 2023 arrangerades en internationell workshop, särskilt riktad till medarbetare hos alla samverkande myndigheter som arbetar på eller i anslutning till de regionala centren mot arbetslivskriminalitet, där experter från föregångsländer deltog. Workshopen bidrog med kunskap, goda exempel

och inspiration till det kontinuerliga arbetet inom samverkan i syfte att utveckla bättre arbetssätt mot människohandel och människoexploatering och gav även tillfälle för tvärprofessionella gruppdiskussioner kring hur centren kan utveckla sitt arbete mot människohandel och människoexploatering. I december 2023 anordnade Jämställdhetsmyndigheten, i samverkan med Östersjöstaternas råd under projektet CAPE III, en internationell konferens om människohandel för tvångsarbete och annan arbetskraftsexploatering. Yrkesverksamma fick tillfälle att öka sin kompetens inom människohandel för tvångsarbete och annan arbetskraftsexploatering.

Inom CAPE III-projektet har två forskningsstudier om arbetskraftsexploatering inletts. En av studierna har fokus på rättsliga och institutionella hinder för åtal i Sverige, och den andra är en komparativ studie mellan de nordiska länderna kring möjligheterna för utsatta att få tillgång till stöd och kompensation. Studierna förväntas publiceras under våren 2024.

Europeiska arbetsmyndigheten

Den Europeiska arbetsmyndigheten (ELA) har under året bland annat samordnat aktiviteter kopplat till odeklarerat⁹ arbete och utstationering som Arbetsmiljöverket har deltagit i. Arbetsmiljöverket deltar i den sedan årsskiftet permanenta arbetsgruppen Platform for undeclared work och hanterar löpande frågor kopplat till detta.

Polismyndigheten har under året deltagit i utbildningar som anordnats av ELA avseende gränsöverskridande arbete samt utbildning för arbetsinspektörer gällande bland annat utstationering samt samordnade gränsöverskridande inspektioner. Genom ELA har Polismyndigheten skickat flera medarbetare till Frankrike för kompetensökning avseende utveckling av nya arbetssätt samt gränsöverskridande kontroller.

European Multidisciplinary Platform Against Criminal Threats

Det har under året genomförts två Joint Action Days inom European Multidisciplinary Platform Against Criminal Threats (EMPACT) med fokus på arbetskraftsexploatering. Polismyndigheten har, i samverkan med Arbetsmiljöverket, samordnat dessa insatser.

9) Odeklarerat arbete definieras som varje betald laglig verksamhet "som inte anmälts till myndigheterna".

Insatserna har bedrivits mot arbetslivskriminalitet, där samtliga myndigheter deltagit utifrån sina verksamhetsområden. Sammantaget inom insatserna genomfördes 2 676 olika kontroller. Den första aktiviteten genomfördes under en vecka i juni och var inriktad mot arbetskraftsexploatering. Totalt genomfördes 1 060 kontroller¹⁰ i samband med den. En av kontrollerna var en europeisk insats där Sverige tillsammans med flera andra europeiska länder gjorde samordnade kontroller. I samband med den insatsen skedde också ett utbyte av personal mellan Sverige och Nederländerna, för vilket Polismyndigheten stod som värd. Den andra aktiviteten genomfördes under en vecka i september och var inriktad mot arbetskraftsexploatering inom grön näring. Totalt genomfördes 1 616 kontroller¹¹ i samband med detta.

European Network for Administrative Approach

Det europeiska nätverket European Network for Administrative Approach bildades 2010 och utgör kontaktpunkt för brottsbekämpande organ, myndigheter och den akademiska sfären i europeiska länder som använder administrativa åtgärder för att förebygga och störa den organiserade brottsligheten. I maj 2023 besökte nätverket Polismyndighetens Nationella operativa avdelning i Stockholm under två dagar. I samband med besöket föredrogs det myndighetsgemensamma arbetet mot arbetslivskriminalitet av Arbetsmiljöverket, Ekobrottsmyndigheten, Polismyndigheten och Skatteverket. Vidare utbyttes även erfarenheter gällande administrativa åtgärder och arbetssätt. Mötet följdes sedan upp med ett fältbesök i oktober 2023 på det regionala centret mot arbetslivskriminalitet i region Öst, där även Norrköpings kommun deltog.

Samverkan med satsningen mot organiserad brottslighet

De regionala underrättelsecentren är en del i det myndighetsgemensamma uppdraget mot organiserad brottslighet (OB-satsningen). De regionala underrättelsecentren bedriver till största delen underrättelseverksamhet, medan centren mot arbetslivskriminalitet har ett operativt fokus. Informations-

10) Kontrollerna avsåg personer (402), platser (135), fordon (182) och dokument (341). Det identifierades fem potentiella offer för människoexploatering. Två nya polisiära utredningar inleddes och 30 arbetsgivare identifierades med fel och brister av Arbetsmiljöverket.

11) Kontrollerna avsåg personer (609), platser (102), fordon (57) och dokument (848). Det identifierades 7 potentiella offer för människoexploatering och 3 nya polisiära utredningar inleddes. 29 arbetsgivare identifierades med fel och brister av Arbetsmiljöverket och Migrationsverket startade cirka 50 efterkontrollärenden.

delning mellan de regionala underrättelsecentren och centren mot arbetslivskriminalitet har under året utvecklats. Informationsflödet till de regionala centren mot arbetslivskriminalitet är ett viktigt underlag inför urvalet av kontroller. Det som uppmärksammas vid kontroller kan även skapa mervärde för arbetet inom de regionala underrättelsecentren. Genom att de regionala centren mot arbetslivskriminalitet nu finns i samtliga regioner och är samlokaliserade med de regionala underrättelsecentren, har förutsättningarna för samverkan mellan dem blivit ännu bättre.

Samverkan med myndigheter utanför uppdraget

Många myndigheter och kommuner har viktiga och effektiva verktyg för arbetet mot arbetslivskriminalitet. Under året har samverkan skett med ett flertal myndigheter utanför regeringsuppdraget. Kronofogdemyndigheten, Jordbruksverket, Livsmedelsverket, Havs- och Vattenmyndigheten och Länsstyrelsen är några. Utöver det sker samverkan med kommuner inom olika områden, bland annat bygglov, räddningstjänst, miljö och hälsa, livsmedel, tobak och upphandlingsenheterna.

Utvecklade samråd med arbetsmarknadens parter

I det myndighetssammansatta arbetet riktat mot arbetslivskriminalitet är samråd mellan myndigheter och arbetsmarknadens parter av central betydelse.

Under hösten 2021 träffade myndigheterna inom regeringsuppdraget en överenskommelse om partssamverkan med Svenskt Näringsliv och LO. Centralt beslutades att inrätta en nationell strategisk grupp bestående av representanter från båda organisationerna och deltagande myndigheter. Gruppen enades om att inledningsvis välja ut byggbranschen som pilotbransch för samråd. Därefter infördes partsamråd med parterna Byggföretagen och Byggnads på nationell nivå såväl som i landets samtliga sju regioner.

Under 2022 har vidare städbranschen lyfts in för samråd genom arbetsgivarorganisationen Almega Serviceföretagen samt arbetstagarorganisationerna Kommunal och Fastighetsanställdas förbund. Under året har representanter från myndigheterna haft regelbundna möten med parterna på central nivå och diskussioner pågår om möjligheter och förutsättningar att etablera samråd även på regional nivå.

Det under året genomförda arbetet inom befintliga partssamråd har på många sätt bekräftat att parterna genom sin branschkunskap

har en viktig roll i att motverka och förebygga arbetslivskriminalitet och att arbetet tillsammans med myndigheterna ger ett mervärde. Under 2023 har myndigheterna tagit fram en myndighetsgemensam strategi för partssamråd med fokus på att vidga partssamråden till fler branscher. Myndigheternas ambition är därför att under 2024 fortsätta utveckla samrådet mellan arbetsmarknadens parter och myndigheter till att inkludera fler branscher såväl nationellt som regionalt utifrån behov och förutsättningar.

Parterna på central och regional nivå har, i linje med Delegationen mot arbetslivskriminalitets direktiv, i samråd lyft fram önskemål om enkla och ändamålsenliga sätt att lämna tips kopplat till arbetslivskriminalitet. I delegationens direktiv finns ett uppdrag att utreda förutsättningarna för en myndighetsgemensam tipsfunktion samt föreslå en myndighet som ska samordna funktionen. Uppdraget ska redovisas den 23 februari 2024 (dir. 2023:59).

Bygg- och anläggningsbranschen

De regionala skillnaderna gör att arbetet till viss del ser olika ut men det finns samtidigt mycket som regionerna delar i form av behov av informationsinhämtning och erfarenhetsutbyte. Myndigheter och arbetsmarknadens parter har även i år haft gemensamma regionöverskridande träffar med föreläsningar, där bland annat Bankinitiativet informerat om sitt arbete kring kommande krav i samband med utlåning och finansiering vid byggnationer. Vidare har ID06 informerat om sin verksamhet och nyheter kring kontroller.

I början av året genomfördes även en riksgemensam träff i vilken samtliga sju regionala samrådsgrupper deltog med representanter från myndigheter och arbetsmarknadens parter. Syftet med dagen var att sprida kunskap och erfarenheter utifrån respektive regions arbete. Transparens och möjlighet till att inspireras av varandras arbete upplevs som ett viktigt och uppskattat inslag för partssamrådets utveckling.

Många av de gemensamma frågeställningar och funderingar som finns i flertalet regioner rör hur det befintliga partssamrådet kommer att utformas och påverkas med anledning av att det under året har införts regionala center mot arbetslivskriminalitet.

På regional nivå har arbetet inom de sju regionerna speglats av olika förutsättningar utifrån regionspecifika risker och behov. Det regionala perspektivet har lyfts fram som ett ledmotiv för att

utveckla partssamråden i respektive region. Sammantaget har några regioner fokuserat mer på kunskapshöjning hos arbetsmarknadens parter och myndigheterna själva, medan andra har fokuserat mer på samverkan med externa aktörer såsom kommuner och nyetablerade företag. Kravställning och kontroll av leverantörer vid upphandling är centrala frågor som varit uppe för dialog när parter och myndigheter har uppvaktat upphandlare och beställare inom såväl privat som offentlig sektor. I en särskild rapport finns en sammanfattning av regionala partssamråd inom bygg.¹²

En framgångsfaktor som lyfts fram är effekten av att myndigheter och arbetsmarknadens parter visar en enad front i arbetet mot arbetslivskriminalitet. Upplevelsen är att de gemensamma insatserna bidrar till ett större förtroende och ökad legitimitet. Det finns många goda exempel där externa aktörer i såväl privat som offentlig sektor har visat ett stort engagemang och vilja att arbeta preventivt för att undvika att göra affärer med oseriösa företag och på så sätt bidra till att göra skillnad i arbetet mot arbetslivskriminalitet.

Städbranschen

Inom städbranschen har det inte funnits förutsättningar för samråd på regional nivå på samma sätt som inom byggbranschen. Här finns dock ett stort engagemang och vilja från samtliga parter att arbeta för regionala samråd i den mån det är möjligt.

Under året har det varit fokus på att höja kunskapen kring arbetslivskriminalitet samt få grepp om vilka åtgärder som bör prioriteras utifrån behovet i branschen. Arbetet har mynnat ut i ett förslag till gemensam avsiktsförklaring för partssamrådet.

Behov som har identifierats är bland annat att upphandlare och beställare behöver få ökade kunskaper om vikten av kontroll och uppföljning av städleverantörer för att minska risken att anlita oseriösa företag i branschen. Vidare diskuteras aktiviteter i syfte att flytta fokus från lägsta pris och öka medvetenheten om sambandet mellan orimligt låga priser och arbetslivskriminalitet.

Under året har partssamrådet planerat för att ta fram en webbsida med information och länkar för samlad bransch- och myndighetsinformation riktad till företag och anställda inom

12) Dnr. 2022/010983, Arbetsmiljöverkets diarium

branschen. Fokus kommer bland annat att ligga på information kopplat till upphandling och utländsk arbetskraft.

Inom arbetstagarorganisationen Fastighetsanställdas förbund har man under året initierat och genomfört ett projekt i syfte att bidra till att utsatta arbetstagare ska våga anmäla missförhållanden hos sina arbetsgivare. Det har skapats ett nätverk med seriösa arbetsgivare inom städbranschen som erbjuder de utsatta arbetstagarna en ny anställning. Projektet har också innefattat kunskapshöjande konferenser där flertalet myndigheter som samarbetar mot arbetslivskriminalitet har deltagit och presenterat enskilda och myndighetsgemensamma satsningar mot arbetslivskriminalitet kopplat till städbranschen.

Utmaningar

Sekretess och informationsdelning

I det myndighetsgemensamma arbetet med att motverka arbetslivskriminalitet finns en del utmaningar. Samverkande myndigheter har sedan arbetet mot osund konkurrens påbörjades framhållit att det finns betydande hinder för myndigheterna att dela relevant information, utifrån aspekter kring såväl sekretess som tillgång till myndighetsgemensamma lagringsytor. Dessa utmaningar kvarstår alltjämt och utgör ett betydande hinder för samverkan på såväl regional som nationell nivå. För att det samlade arbetet mot arbetslivskriminalitet ska kunna fungera än mer effektivt än idag, så behöver det finnas adekvata förutsättningar för att utbyta nödvändig information och på det sätt som behövs för att åstadkomma ett effektivt myndighetsgemensamt arbete. Här saknas idag ett regelverk som främjar ett ändamålsenligt utbyte av uppgifter. Myndigheterna välkomnar därför att regeringen tillsatt en förnyad utredning om förbättrade möjligheter att utbyta information mellan myndigheter, samt förslaget till sekretesslättnader för att lämna information till de brottsbekämpande myndigheterna.

Människohandel och människoexploatering

Uppdraget att ta fram bättre arbetssätt mot människohandel och människoexploatering går framåt. Det finns dock utmaningar som försvårar det myndighetsgemensamma arbetet mot människohandel och människoexploatering så som målkonflikter inom det gemensamma uppdraget. Ett exempel på det är målet att öka antalet kontroller, samtidigt som uppdraget att motverka komplex problematik, som människohandel, kräver att resurser läggs på

andra åtgärder än kontroller, t.ex. underrättelser, planering och efterarbete. Att få goda resultat i arbetet mot människohandel kan därmed krocka med målet att öka antalet kontroller. Det är även en utmaning att stöd och skydd, såsom boende, juridisk rådgivning, sjukvård, och ekonomiskt stöd, saknas i många delar av landet för den utsatta målgruppen. Vidare försvåras identifiering av utsatta av att det inte finns någon myndighet som har utpekat ansvar att kontrollera vanliga indikatorer på människohandel som t.ex. lön.

Arbetsplatsinspektioner där många myndighetsrepresentanter och även de som exploaterar arbetstagare (arbetsgivare) närvarar kan innebära en utmaning eftersom det utgör en svår miljö för att bygga förtroende och erbjuda stöd till utsatta. Lärdomar från andra länder visar att det är av stor vikt att utsatta arbetstagare vid arbetsplatsinspektioner får ändamålsenlig och lättförståelig information om sina rättigheter och vart de kan vända sig för stöd. Det öppnar för möjligheten att ta kontakt med myndigheter eller civilsamhället vid ett senare och tryggare tillfälle.

Kommunikationsinsatser

De samverkande myndigheterna har under året genomfört kommunikationsinsatser mot allmänheten för att stärka kunskapen och förändra attityder om arbetslivskriminalitet. Myndighetsgemensam kommunikation har även skett löpande under året i anslutning till de insatser som gjorts samt i samband med öppnande av centren mot arbetslivskriminalitet. Att kommunicera hur myndigheterna arbetar mot arbetslivskriminalitet skapar intresse och gör att problematiken hålls aktuell. Myndigheterna riktar fokus mot frågorna och belyser ansvaret för olika samhällsaktörer. Myndigheterna har även fortsatt arbetet för att stärka utsatta arbetstagares kunskap om sina rättigheter och de möjligheter till stöd som finns.

Kommunikationsinsats riktad till allmänheten

Arbetet byggde vidare på 2022 års kommunikationsinsats och under 2023 genomförde myndigheterna insatser i juni och i november.

- Mål: Öka allmänhetens kunskap om förekomsten av arbetslivskriminalitet i det svenska samhället och påverka inställningen till företeelsen i en avståndstagande riktning.
- Målgrupp: Alla i Sverige mellan 20 och 80 år.

Insatser i juni och november 2023

För att fortsätta skapa uppmärksamhet och nå en ännu större räckvidd valde myndigheterna att sprida filmer med utsatta arbetstagare som berättar om olika arbetssituationer där de utnyttjas. Budskapet är att arbetslivskriminalitet förekommer i Sverige och innebär att människor utnyttjas. Filmerna visades i tv, i sociala medier och på bio. Mätningar visade att dessa filmer väcker emotionell uppmärksamhet och fungerar något bättre än filmerna i tidigare års insats.

Myndigheterna tog även fram nytt material i form av tryckta och digitala annonser som bygger på filmerna om att lön i skuggsamhället ofta är något helt annat än i det vanliga samhället. Kvällspressens återkommande tema "Vem tjänar mest i din kommun?" är vänt och pekar istället på "Lönetoppen i skuggsamhället. Vem tjänar minst i din kommun?".

Lönetoppen i skuggsamhället.

Vem tjänar minst i din kommun?

5.

Adina stödar från 06.00-21.00 varje dag. Hennes lön är 2000 kronor i månaden och en sängplats i en lägenhet. Hennes chef betalar även flygbiljetten till Sverige.

4.

Olga jobbar på en nagelsalong. Lönen är ett busskort och en summa i månaden som varierar kraftigt. Som mest har hon fått 1500 kronor.

3.

Joseph jobbar på ett bygge där han gjort illa foten. Han får han pizza och smärtstillande medicin. Han får även några hundrelappar i handen då och då.

2.

Miriam elskar och serverar på en restaurang. Som lön får hon äta gästernas rester och sova i en lägenhet med 10 andra personer.

1.

Tarek jobbar 16 timmar varje dag på en bilvätt, utan skydd. Hans lön är en madrass i en källare och att arbetsgivaren inte anmäler honom till polisen.

Runt om i Sverige utnyttjas utsatta människor av kriminella företag. Genom att enbart anlita schyssta företag, kan du göra skillnad. För att läsa mer om skuggsamhället och vad du ska vara uppmärksam på, gå in på av.se/stoppakrim

MYNDIGHETER MOT ARBETSLIVSKRIMINALITET

Bild – Arbetsmiljöverket.

Alla insatser hänvisar till en webbsida (www.av.se/stoppakrim) med tips till konsumenter om vad de kan göra för att inte bidra till arbetslivskriminalitet. Några av myndigheterna spred också filmer och budskap organiskt i sina egna sociala mediekanaler.

I höstens insats upprepades insatsen från juni, och för att skapa ännu mer uppmärksamhet och nå en ännu större räckvidd kompletterades insatsen med radio där berättelserna ur filmerna med de utsatta arbetstagarna lyftes fram. Det gjordes även ett sponsrat samarbete med tre podcasts där programledaren pratar om arbetslivskriminalitet.

I samband med Nobel Week Lights projicerades skuggor på en vägg i centrala Stockholm med mörka konturer av byggarbetare, städare och folk som jobbar – kompletterad med en text som beskriver att skuggsamhället finns runtomkring oss och att det är lätt att ofrivilligt bli en del av det samt vad man ska vara uppmärksam på.

Bild – Arbetsmiljöverket.

Uppföljning av insatserna samt tidigare nollmätning

Båda insatserna har följts upp och mätningar visade att budskapet går fram, ger ny kunskap och påverkar målgruppen emotionellt. Att myndigheterna gör kommunikationsinsatser till allmänheten upplevs som positivt, har gett ny kunskap och har påverkat målgruppens inställning till hur de väljer att köpa varor och tjänster. Likaså känns det viktigare för dem att arbetslivskriminalitet bekämpas.

Uppföljningen av insatsen i november slogs samman med uppföljning av den tidigare nollmätning som gjordes hösten 2021. Resultatet visar på att andelen respondenter i målgruppen som idag anser att de inte har möjligt att påverka förekomsten av arbetslivskriminalitet är 4 procent jämfört med 2021 då hela 19–32 procent upplevde att det inte fanns någon möjlighet för dem att påverka förekomsten av arbetslivskriminalitet.

Kommunikationsarbete inom uppdragsdelen utsatta arbetstagare

I regeringsuppdraget ingår att stärka utsatta arbetstagares kunskap om rättigheter och stöd. Arbetsmiljöverket och Jämställdhetsmyndigheten genomförde under perioden oktober till december 2022 en gemensam översyn av befintligt kunskapsläge kopplat till gruppen utsatta arbetstagare. Analysen visade att målgruppen utsatta arbetstagare bland annat utmärktes av en stor variation i utbildningsnivå, en lika stor variation i kunskap om att arbeta i Sverige samt en generell låg tillit till myndigheter. Det är i praktiken inte möjligt för utsatta att på enkel väg hitta och förstå all den information som rör myndigheternas lagar och regler. Vidare framgår av analysen att det råder en stor brist på informations- och kunskapsresurser, och att det material som finns inte har samordnats av ansvariga myndigheter eller anpassats för målgruppen.

Sammantaget landade analysen i att en gemensam samlingsplats för information, som är anpassad till målgruppen, skulle kunna fungera som ett nav för kunskapsspridningen.

Under hösten har arbetsgruppen för utsatta arbetstagare riktat in sig på att använda befintlig kommunikationskompetens för att identifiera, ta fram och strukturera det mest relevanta textinnehållet för målgruppen, med målet att det ska kunna omsättas till en kommande webbaserad kunskaps- och informationsbas.

Övrig kommunikation

Kommunikationen har också riktat sig till bland annat arbetsgivare, arbetstagare och skyddsombud. Syftet har varit att avskräcka arbetsgivare som bryter mot regler, stärka dem som sköter sig och vill göra rätt samt stärka förtroendet för myndigheterna och deras arbete för att motverka arbetslivskriminalitet.

Framtida uppdrag

Myndigheterna inom samverkan anser att det är av stor vikt att uppdraget att ta fram och sprida information till utsatta arbetstagare fortsätter framöver.

Omvärldsbevakning

Flera faktorer i omvärlden påverkar utvecklingen av arbetslivskriminalitet

Det finns flera långsiktiga trender och faktorer som på olika sätt påverkar utvecklingen av arbetslivskriminalitet på svensk arbetsmarknad. Ett fortsatt krig i Europa, flera konflikter i vår omvärld och en fortsatt ekonomisk osäkerhet med hög inflation, höga energipriser och ett utmanande ränteläge har påverkat svensk arbetsmarknad under 2023 och bedöms påverka förekomsten av arbetslivskriminalitet framgent. Inflation och Riksbankens motverkande räntehöjningar har en direkt påverkan på flera branscher som myndighetssamverkan mot Arbetslivskriminalitet fokuserar på. Efterfrågan påverkas, förändras och konkurrensen hårdnar. Det medför sannolikt en ökad risk för regelöverträdelser av skyddslagstiftning, undandragande av skatter och även bidragsbrottslighet i olika former. Riksbankens prognoser är att svensk ekonomi väntas återhämta sig mot slutet av 2024, men att sysselsättningsgraden samtidigt förväntas minska i takt med att investeringar och konsumtion minskar¹³. Arbetsförmedlingen bedömer att 2024 och 2025 fortsatt kommer präglas av en lågkonjunktur, stigande arbetslöshet och fortsatta obalanser på arbetsmarknaden¹⁴. Det höjda ränteläget påverkar bland annat fastighetsbranschen och dess efterfrågan hos byggbranschen.

13) Riksbanken: Penningpolitisk rapport, september 2023. <https://www.riksbank.se/sv/penningpolitik/penningpolitisk-rapport/2023/penningpolitisk-rapport-november-2023/>

14) Arbetsförmedlingen: Arbetsmarknadsutsikterna hösten 2023; Utvecklingen på arbetsmarknaden 2023–2025, december 2023. <https://arbetsformedlingen.se/statistik/analyser-och-prognoser/arbetsmarknadsprognoser/arbetsmarknadsutsikterna-hosten-2023>

Den vikande konjunkturen har under 2023 medfört en bredare försämring på arbetsmarknaden i stort, där byggbranschen är en av de sektorer som drabbats hårdast. I flera av de riskbranscher som myndigheterna sedan tidigare har identifierat minskar efterfrågan på varor och tjänster, vilket under året har lett till ett ökat antal varsel inom exempelvis byggbranschen. I branscher som är utsatta för arbetslivskriminalitet kan kombinationen av lägre efterfrågan på varor och tjänster, ökade kostnader och brist på nödvändig arbetskraft driva på utvecklingen av arbetslivskriminalitet i Sverige. Det finns sammantaget fortsatta risker för att utsatta arbetstagare, exempelvis från andra länder, exploateras på svensk arbetsmarknad.

Fortsatt stora risker för arbetskraftsexploatering

Arbetskraftsexploatering och människohandel för tvångsarbete är ett allvarligt och omfattande samhällsproblem som förväntas öka. Exempelvis identifieras risker i samband med den omfattande etableringen av stora industrier bland annat i norra Sverige, där risken för såväl arbetskraftsexploatering som sexuell exploatering kan antas öka.

Ytterligare 100 000 personer bedöms behövas som arbetskraft i de två nordligaste länen till år 2035, och redan idag arbetar 80 olika nationaliteter på de nya industrierna i regionen. Liknande satsningar finns även i andra delar av landet. Satsningar och projekt som innebär snabb tillströmning av människor till ett område innebär olika typer av påverkan på lokalsamhället och arbetstagarna. När en stor mängd arbetstagare rekryteras under kort tid kan risken för exploatering öka. Omfattande nyanställningar och tillsättningar som sker genom underleverantörer och bemanningsföretag försvårar förutsättningarna för insyn och kontroll. Det skapar även utrymme för kriminella aktörer att tjäna pengar på att tillhandahålla efterfrågad arbetskraft. Utländska arbetstagare kan även ha begränsad kännedom om sina rättigheter och villkoren på svensk arbetsmarknad. Samtidigt ökar även risken för sexuell exploatering på orter dit främst män rekryterats som arbetskraft, särskilt om arbetet och boendet är tillfälligt och människens familjer inte är medföljande.

Exploatering har även identifierats inom den gröna näringen. I samband med myndighetsgemensamma kontroller i september 2023 kunde exempelvis regionkoordinatorerna i Region nord identifiera över 40 individer som misstänks varit utsatta för människohandel eller arbetskraftsexploatering inom bärindustrin. Alla identifierade individer erbjöds stöd genom det återvändandeprogram för offer för människohandel som Jämställdhetsmyndigheten finansierar.

Höjt försörjningskrav för arbetskraftsinvandrare

Den 1 november 2023 höjdes försörjningskravet för den som söker arbetstillstånd i Sverige. Syftet med ett höjt försörjningskrav är att reglera under vilka förutsättningar som det är rimligt och försvarbart att en arbetskraftsinvandrare ska kunna komma till Sverige och arbeta. Syftet är också att motverka missbruk av systemet för arbetskraftsinvandring, något som bland annat kan leda till att människor arbetar för långa dagar eller till en alltför låg lön. Det finns samtidigt en oro från arbetsmarknadens parter avseende konsekvenserna av det nya kravet, där svårigheter att rekrytera arbetskraft och risk för att arbetstagare inte får befintliga arbetstillstånd förlängda nämns särskilt¹⁵. Det gäller i synnerhet i de branscher där löneläget redan idag är lågt. Bedömningen är det finns en risk för att oseriösa aktörer utnyttjar arbetstagare från tredje land, som har sämre förutsättningar att ta tillvara på sina rättigheter och därmed riskerar att hamna i beroendeställning till sin arbetsgivare genom exempelvis dubbla anställningskontrakt och återbetalning av avtalad lön. Myndigheterna behöver därför under 2024 noggrant följa effekterna av höjda försörjningskrav på svensk arbetsmarknad.

Antalet dödsolyckor ökar inom flera riskbranscher

Statistik från Arbetsmiljöverket visar att det totala antalet arbetsolyckor med dödlig utgång bland arbetskraften ökat under 2023, jämfört med föregående år. Totalt 57 individer i den svenska arbetskraften förolyckades på svensk arbetsmarknad under året. Utöver dessa dödsolyckor har ytterligare 8 dödsolyckor inträffat kopplat till arbete i Sverige, där den drabbade inte ingår i den svenska arbetskraften och därmed heller inte ingår i den svenska officiella arbetsskadestatistiken¹⁶.

Statistik från 2023 samt tidigare år visar att flest dödsolyckor sker inom bygg och anläggning, tillverkning, transportsektorn samt i jord- och skogsbruk. Dessa branscher bedöms vara särskilt utsatta för arbetslivskriminalitet och är därför prioriterade för myndighetssamverkan mot arbetslivskriminalitet. Under 2023 har bygg- och anläggningsbranschen ett betydligt högre antal dödsolyckor än föregående år, där cirka 20 individer (varav 2

15) Se exempelvis: Regelverk för arbetskraftsinvandring från tredje land – En analys av tre länders hantering av lönegolv (grona.org) och Högre lönegolv för arbetstillstånd gör att städare och vårdpersonal kan få lämna Sverige (Arbetet)

16) Personer anställda i utländska företag ingår i arbetsskadestatistiken i det land där personen är anställd och försäkrad. Olyckan utreds normalt av Arbetsmiljöverket eftersom den inträffat i Sverige.

utanför den svenska arbetskraften) har omkommit i branschen under 2023 ¹⁷, att jämföra med totalt 9 individer (varav 3 utanför den svenska arbetskraften) under 2022. En negativ utveckling kan även identifieras i transportsektorn.

Utifrån rådande ekonomiska läge för såväl bygg- och anläggningsbranschen som transportsektorn finns betydande risker för arbetslivskriminalitet som äventyrar arbetstagares liv och hälsa. Myndigheterna behöver utifrån respektive myndighets uppdrag, kompetens och befogenheter gemensamt fortsatt vidta kraftfulla åtgärder, såväl förebyggande åtgärder som fler oanmälda kontroller, för att säkerställa arbetstagares säkerhet i identifierade riskbranscher.

Myndigheternas arbete för att förebygga och motverka arbetslivskriminalitet

Myndigheterna arbetar tillsammans på olika sätt för att förebygga och motverka arbetslivskriminalitet. I februari genomförde myndigheterna tillsammans en myndighetsgemensam konferens i Göteborg med fokus på utvecklingen av arbetet inom uppdraget mot arbetslivskriminalitet. 200 deltagare från samtliga myndigheter inom samverkan deltog. Det var ett brett program som innehöll information från Delegationen mot arbetslivskriminalitet, beskrivning av kriminell ekonomi och dess konsekvenser för samhället, kunskapshöjande information om människoexploatering och brott mot utlänningslagen, information från byggbranschens parter samt information om de regionala centren mot arbetslivskriminalitets verksamhet i Nord och Väst och om metodstödsgruppen arbete. Konferensen avslutades med en workshop med fokus på utveckling av operativa kontroller. Konferensen gav möjligheter till att samverka över myndighetsgränserna och mellan regionerna.

Under hösten anordnade myndigheterna tillsammans en intressentdag och berättade om det gemensamma arbetet såväl nationellt som regionalt vid centren mot arbetslivskriminalitet och samråden med arbetsmarknadens parter. Dagen riktade sig till länsstyrelser, arbetsgivar- och arbetstagarorganisationer, branschorganisationer och civilsamhällesorganisationer.

17) 2023 års arbetsskadestatistik är vid tidpunkten för framtagandet av aktuell rapport inte fastställd och uppgifter kan därför komma att justeras.

Myndigheternas olika verksamheter bidrar på olika sätt till att bekämpa arbetslivskriminalitet. Nedan följer redogörelser för respektive myndighets bidrag in i det myndighetsgemensamma arbetet för att förebygga och motverka arbetslivskriminalitet.

Arbetsförmedlingen

Under året har Arbetsförmedlingen förstärkt sin roll som aktör i arbetet mot och i regeringsuppdraget mot arbetslivskriminalitet. Däribland har myndighetens inspektörer blivit operativa resurser på centren mot arbetslivskriminalitet. Det innebär att myndigheten nu i betydligt större utsträckning deltar på myndighetsgemensamma arbetsplatsinspektioner. Som komplement till myndighetens reguljära skrivbordsutredningar medför detta ökade möjligheter att upptäcka oegentligheter som berör myndighetens arbets- och ansvarsområden.

Med utgångspunkt i definitionen av arbetslivskriminalitet som Delegationen mot arbetslivskriminalitet formulerat, har myndigheten arbetat fram en statistisk modell med målet att identifiera nya riskområden för felaktiga utbetalningar.

Det innovativa med modellen är att urvalsprocessen är baserad på beteende- och händelsemönster som utmärker arbetslivskriminalitet hos enskilda stödmottagare, i stället för de gruppattribut som branscher utgör. Den information som modellen genererar bidrar till det operativa arbetet på de regionala centren mot arbetslivskriminalitet, och på strategisk nivå genom att identifiera behov av ytterligare kontrollinsatser. I det fortsatta arbetet kommer modellen att utvecklas med fler indikatorer för att hitta ytterligare tecken på överträdelser där välfärdssystemet utnyttjas otillbörligt och enskilda individer drabbas. Det övergripande målet med modellen är att effektivisera kontrollprocessen både internt och inom samverkan.

Under senare delen av året har Arbetsförmedlingen genomfört en kommunikationsinsats som riktar sig till inskrivna på Arbetsförmedlingen. Syftet med insatsen var att lyfta upp och förtydliga arbetstagarnas rättigheter.

Arbetsmiljöverket

Utöver att samordna regeringsuppdraget nationellt och regionalt har Arbetsmiljöverket under året varit fortsatt delaktig i det myndighetsgemensamma arbetet med att etablera de återstående fem centren mot arbetslivskriminalitet, samt att utveckla arbetet i centren. Arbetsmiljöverket har dessutom fortsatt att kraftsamla

mot de arbetslivskriminella fenomenen genom att bland annat rekrytera sju regionala samordnare, placerade vid centren.

Myndigheten har dessutom haft en bred representation såväl på nationell som internationell nivå, och har bland annat aktivt deltagit i arbetet i de arbetsgrupper som den centrala styrgruppen för regeringsuppdraget tillsatt, i det myndighetsgemensamma samråd med arbetsmarknadens parter och det arbete som Delegationen mot arbetslivskriminalitet initierat och bedrivit. Utöver detta har Arbetsmiljöverket deltagit i olika informationsinsatser, exempelvis en konferens anordnad av The European Crime Prevention network. Arbetsmiljöverket har deltagit i egenskap av nätverksmyndighet i Försäkringskassans initiativ Motståndskraft hos utbetalande och rättsvårdande myndigheter och även som nätverksmyndighet i satsningen mot organiserad brottslighet som samordnas av Polismyndigheten.

Arbetsmiljöverket har under året prövat ansökningar och betalat ut statsbidrag enligt förordning (2018:1404) om statsbidrag till arbetsmarknadens parter för att främja kunskapsutbyte och samverkan med myndigheter i syfte att motverka brott och andra regelöverträdelser i arbetslivet.

Arbetsmiljöverkets arbete mot arbetslivskriminalitet har sedan 2018 organiserats vid en särskild avdelning för myndighetsgemensamma kontroller. Genom den nuvarande konstruktionen med egna inspektörer och tillknutna resurser från övriga avdelningar i myndigheten, säkerställs att arbetet sker i linje med ordinarie verksamhet. Arbetsmiljöverket vidtar därtill kontinuerligt åtgärder för att säkerställa att metoder och arbets sätt är ändamålsenliga och effektiva, i syfte att utveckla bidraget till det myndighetsgemensamma arbetet mot arbetslivskriminalitet.

Ekobrottsmyndigheten

Att bekämpa arbetslivskriminalitet är ett av Ekobrottsmyndighetens huvuduppdrag där regeringsuppdraget utgör en del av arbetet. I regeringsuppdraget arbetar Ekobrottsmyndigheten brottsförebyggande och brottsbekämpande. Genom att Ekobrottsmyndighetens kärnuppdrag omfattar brottsrubriceringar som skattebrott och bokföringsbrott, återfinns arbetslivskriminalitet i en stor andel av myndighetens ärenden och samlade uppdrag och genomförs utanför regeringsuppdraget. Detta gäller för hela verksamheten som består av utredning och lagföring, underrättelse och brottsförebyggande verksamhet.

Ekobrottsmyndigheten har under 2023 fortsatt att utveckla arbetet i regeringsuppdraget. Fler resurser har tillsatts inom underrättelseverksamheten och det förebyggande arbetet. Sedan tidigare har brottsförebyggande specialister arbetat i uppdraget mot arbetslivskriminalitet i region Nord och Väst, och från och med september 2023 även i region Stockholm och Öst.

Vidare har Ekobrottsmyndigheten arbetat med kompetenshöjande aktiviteter både internt och externt. Exempelvis hade Ekobrottsmyndigheten ett seminarium i Almedalen om arbetslivskriminalitet, ekonomisk brottslighet och osund konkurrens där även representant från Upphandlingsmyndigheten deltog. Representanter från Ekobrottsmyndigheten deltog på ett flertal externa seminarier i Almedalen. Ekobrottsmyndigheten har även haft interna workshoppar och presentationer för att höja kunskapen om regeringsuppdraget inom den egna myndigheten. Ett flertal brottsförebyggande aktiviteter har genomförts mot kommuner, regioner, branschorganisationer, fackförbund och näringslivet. Fokus har varit på hur arbetslivskriminalitet kan förebyggas genom upphandling, hur oseriösa och kriminella aktörer kan upptäckas och hur ekonomisk brottslighet och osund konkurrens kan motverkas.

Försäkringskassan

Försäkringskassan har under 2023 medverkat i den nationella styrgruppen, kommunikationsnätverket samt metodstöds- och analysgrupperna. Dessutom har myndigheten deltagit i de regionala styrgrupperna samt i det operativa arbetet på de två redan befintliga centren för arbetslivskriminalitet. Under året har nya center inrättats och även där har Försäkringskassan tagit plats i respektive regional styrgrupp samt tillsatt personalresurser för det operativa arbetet.

Jämställdhetsmyndigheten

Under 2023 har Jämställdhetsmyndigheten ökat sina resurser för bemanning i myndighetssamverkan på nationell nivå, särskilt för att kunna medverka i arbetet med det gemensamma metodstödet till de regionala centren mot arbetslivskriminalitet och informations-satsningen riktad till utsatta arbetstagare.

Jämställdhetsmyndigheten bistår med metodstöd och kompetensutveckling kring arbete mot människohandel och människoexploatering. Under 2023 har medarbetare från Jämställdhetsmyndigheten särskilt bidragit med expertkunskap om människohandel och människoexploatering i arbetet med

det gemensamma metodstödet och informationsinsatsen till utsatta arbetstagare. Till exempel har utredare från Jämställdhetsmyndigheten haft en betydande roll, tillsammans med analytiker från Arbetsmiljöverket, i att ta fram den målgruppsanalys som ligger till grund för arbetet med informationsuppdraget.

I det regionala arbetet bistår regionkoordinatorerna kontinuerligt med expertkunskap om människohandel och människoexploatering. I och med den regionala omstruktureringen kring de regionala centren mot arbetslivskriminalitet sitter regionkoordinatorerna på centren och i de nya regionala styrgrupperna. De bidrar därmed med expertkunskap både i det operativa och strategiska arbetet på regional nivå. Den nya regionala strukturen innebär dock att regionkoordinatorernas arbetsuppgifter kraftigt ökat under året. De regionala center mot arbetslivskriminalitet som etablerats under året finns delvis på andra orter än regionkoordinatorernas placeringsorter, vilket i vissa regioner medför långa resor för att kunna vara på plats fysiskt på de nyetablerade centren. Regionkoordinatorerna ska utöver arbetet mot arbetslivskriminalitet motverka alla andra former av människohandel i regionen. En förstärkning av regionkoordinatorerna bedöms behövas för att säkerställa ett kvalitativt och hållbart arbete inom ramen för myndighetssamverkan.

Jämställdhetsmyndigheten lanserade i mars 2023 ett kunskapsnav om människohandel på webben för yrkesverksamma. Arbetet med detta initierades under 2022 och kunskapsnavet kommer att fortsätta vidareutvecklas under 2024. Webbplatsen har särskilt utökats med kunskapssidor om arbetskraftsexploatering och arbetslivskriminalitet. De nya webbsidorna kommer att möjliggöra samlandet av mer omfattande kunskap och information om frågorna, såväl som metod- och kompetensstöd till yrkesverksamma.

Projektet CAPE III (som är beskrivet mer i detalj i avsnittet om internationell samverkan), som Jämställdhetsmyndigheten och Östersjöstaternas råd (CBSS) driver, främjar det myndighetsgemensamma uppdraget att ta fram bättre arbetssätt för att motverka människohandel, samt ökar kompetensen i ämnet hos yrkesverksamma inom det myndighetsgemensamma uppdraget. Fortsatt spridning av den förebyggande kampanjen Before You Go skedde under 2023. Before You Go togs fram under CAPE II-projektet under 2022 och riktar sig till sårbara arbetstagare från Ukraina, Rumänien, Bulgarien och Polen¹⁸. Kampanjen består

18) [Before you go](#) | Swedish Gender Equality Agency

av en film och en landningssida. Den innehåller information om rättigheter och skyldigheter på den svenska arbetsmarknaden och information om risker för utnyttjande i människohandel eller människoexploatering.

Migrationsverket

Migrationsverket har under året framför allt fokuserat på att delta i arbetet på plats i de etablerade centren, i region Nord har det i delar varit en utmaning.

Utöver detta har Migrationsverket fortsatt att utveckla sitt arbete med funktionen för kontrollanalys som under året tagit fram två rapporter med direkt bäring på regeringsuppdraget.¹⁹ Rapporterna utgör en del av verkets interna arbete som bland annat syftar till att upptäcka arbetslivskriminalitet kopplad till myndighetens processer. Det är alltmer uppenbart att flera av verkets processer kan komma i kontakt med arbetskraftsexploatering och utsatta arbetstagare.

I regleringsbrevet 2023 fick Migrationsverket i uppdrag att främja högkvalificerad arbetskraftsinvandring i syfte att säkerställa att arbetsgivare inom högkvalificerade yrkessektorer får den arbetskraft de behöver i tid, vilket ska bidra till ett konkurrenskraftigt Sverige. Myndighetens uppdrag runt kontroll har förtydligats och i verkets tre regioner har enheter med ökat fokus på kontroll utsetts.

Polismyndigheten

Inom Polismyndigheten pågår ständig utveckling av myndighetens förmågor kopplat till uppdraget att arbeta mot arbetslivskriminalitet.

I april genomfördes två kompetenshöjande insatser om arbetslivskriminalitet för representanter inom polisens underrättelseverksamhet. Deltagarna bestod främst av personal från deskarna, men även andra underrättelsehandläggare deltog. Dessa tillfällen innehöll information om vad arbetslivskriminalitet är, om polisens arbete mot arbetslivskriminalitet, vilken typ av brottslighet som avses samt information om hur Ekobrottsmyndighetens underrättelseverksamhet arbetar med brottsligheten mot arbetslivskriminalitet. Syftet med insatserna var att genom ökad kunskap

19) Analysrapport: Risker i hanteringen av arbetstagare med ställning som varaktigt bosatt i ett annat EU-land, Migrationsverkets Dnr: 1.3.4-2023-15478, Analysrapport: Indikationer på arbetskraftsexploatering av thailändska bärplockare och missbruk av Migrationsverkets regler, Migrationsverkets Dnr: 1.3.4-2023-17790

om arbetslivskriminalitet ge underrättelseverksamheten bättre förutsättningar att utveckla underrättelsearbetet inom området. Vårens kompetenshöjande insatser följdes upp med en heldag i september. Till detta tillfälle var samtliga underrättelsehandläggare inbjudna. Denna dag innehöll, förutom fördjupad information om det som tagits upp på halvdagarna, även information från Delegationen mot arbetslivskriminalitet samt en beskrivning av kriminell ekonomi.

En annan utveckling av myndighetens förmågor kopplar till arbetet med människohandel och människoexploatering. Under 2022 genomförde gränspolisens en serie workshoppar i syfte att utveckla den egna verksamheten. Under detta arbete så drogs slutsatsen att det fanns ett verksamhetsbehov av att utveckla gränspolisens förmåga att identifiera människoexploatering och människohandel i samband med arbetsplatsinspektioner. Sekretariatet för myndighets-samverkan åtog sig att utforma ett kompetenshöjande seminarium om människoexploatering och människohandel. I detta arbete deltog verksamhetsutvecklare inom människohandel (Noa), Nationella gränspolissektionen (Noa), Jämställdhetsmyndigheten och Åklagar-myndigheten. En representant från Östersjöstaternas råd (CBSS) deltog som moderator. Seminariet riktade sig till samtlig personal inom Polismyndigheten som genomför arbetsplatsinspektioner och inre utlänningskontroller. Seminariet genomfördes i november 2023.

Skatteverket

Arbetet mot arbetslivskriminalitet är ett högt prioriterat område inom Skatteverket, som har fått ökade resurser under året. Internt har Skatteverket under året genomfört informationsinsatser för att öka kunskapen om uppdraget i linjeorganisationen och även infört nätverk och strukturer som möjliggör uppföljning av arbetet.

Skatteverket deltar i uppdraget främst genom beskattnings-verksamheten men har under året involverat fler verksamhets-grenar i syfte att få en bredare och kraftfullare effekt i arbetet mot osund konkurrens och arbetslivskriminalitet. Med anledning av att identitets- och folkbokföringsfrågor fått allt större betydelse ser Skatteverket ett stort behov av att öka kunskapen hos myndig-heterna i samtliga regioner vad gäller folkbokföringens möjligheter att medverka vid kontrollbesök och utföra administrativa åtgärder vid misstanke om felaktig folkbokföring samt brott mot folkbok-föringslagen. Informationsinsatser har påbörjats under året i några regioner och diskussion pågår om behovet av att utse regionala kontaktpersoner inom folkbokföringen.

Skattebrottsenheten (SBE) är en annan verksamhetsgren inom myndigheten där det påbörjats en ökad samverkan genom bland annat informationsutbyte av uppgifter inom Skatteverket. Skatteverket har också, med medverkan från både verksamhetsgrenarna beskattning och Skattebrottsenheten, tillsammans med Ekobrottsmyndigheten inlett en LUS-samverkan²⁰ avseende industrietableringen i norr.

Under året har Skatteverket infört regelmässiga möten i regionerna där representanter från det myndighetsgemensamma arbetet mot arbetslivskriminalitet tillsammans med representanter från satsningen mot organiserad brottslighet träffas och stämmer av det regionala läget och pågående arbete.

På Skatteverket pågår utanför samverkansuppdraget ett brett och omfattande branschriktat arbete mot osund konkurrens och arbetslivskriminalitet. Arbetet utförs i Skatteverkets linjeverksamhet och inkluderar förutom kontrollbesök och utredningsarbete till stor del förutsättningskapande och förebyggande åtgärder i branschsamverkan. Till exempel har myndigheten tagit fram en webbaserad vägledning riktad till arbetsgivare som ska anställa utländsk arbetskraft, medverkat i seminarier, mässor och branschmöten inom bygg, transport, gröna näringar, städ, restaurang, frisörer, bilvård och taxibranschen. Skatteverket har haft flertalet kampanjer i sociala medier som syftat till att öka kunskapen hos aktörer och förändra attityder för att motverka arbetslivskriminalitet. Det har också varit fokus på hur aktörer och individer kan bidra t.ex. genom att ta kvitto, göra rimlighetskontroller vid låga priser samt hur de kan ta hjälp av offentlig information från myndigheten.

Åklagarmyndigheten

Åklagarmyndighetens uppdrag är inriktat på utredning och lagföring och myndigheten kan därför inte delta i kontrollverksamheten eller den operativa verksamheten som sker i de regionala centren mot arbetslivskriminalitet.

Myndigheten är dock representerad i regeringsuppdragets olika styrgrupper. Under året har flera nya regionala center mot arbetslivskriminalitet inrättats och myndigheten har utsett representanter i samtliga styrgrupper. I de fall där brottslighet uppdagas och anmäls inom ramen för kontrollerna bidrar myndigheten med att utreda och

20) Lag (2016:774) om uppgiftsskyldighet vid samverkan mot viss organiserad brottslighet

lagföra brott som miljö- och arbetsmiljöbrott, människohandel och människoexploatering, bedrägerier, bidragsbrott, folkbokföringsbrott, brott mot utlänningslagen, korruptionsbrott med mera. Åklagarmyndigheten bidrar också med kunskap och expertkompetens inom dessa områden.

Under året har intern kommunikation genomförts för att skapa kännedom inom myndigheten om det myndighetsgemensamma arbetet mot arbetslivskriminalitet. Vidare har en konferens genomförts på ämnet människohandel och människoexploatering. Ett urval av åklagare från hela landet deltog. De utbytte praktiska och operativa erfarenheter samt tog del av föreläsningar av bland andra en samordnare från ett regionalt center mot arbetslivskriminalitet, en finsk åklagare, en universitetslektor samt en representant från Jämställdhetsmyndigheten. Konferensen bekostades av medel från regeringsuppdraget.

Ekonomi

För genomförande av uppdraget att inrätta regionala center mot arbetslivskriminalitet och varaktig myndighetssamverkan tilldelades Arbetsmiljöverket 40 000 000 kronor att fördela, varav 4 500 000 kronor tillhörde förordningen (2018:1404) om statsbidrag till arbetsmarknadens parter för att främja kunskapsutbyte och samverkan med myndigheter i syfte att motverka brott och andra regelöverträdelser i arbetslivet. Arbetsmiljöverket har fördelat 6 500 000 kronor till Polismyndigheten, 6 000 000 kronor till Skatteverket, 3 000 000 kronor vardera till Ekobrottsmyndigheten och Migrationsverket, 2 000 000 kronor vardera till Arbetsförmedlingen, Jämställdhetsmyndigheten och Försäkringskassan och 1 000 000 kronor till Åklagarmyndigheten. Arbetsmiljöverket fick använda 10 000 000 kronor. Varje myndighet har förbrukat de medel som de tilldelats. Detaljer om hur varje myndighet har förbrukat medlen redovisas i respektive myndighets årsredovisning.

Fortsatt arbete

Att myndigheterna samverkar och utifrån en gemensam problemförståelse vidtar åtgärder utifrån den bredd av kompetens, resurser och befogenheter som finns, är en avgörande del i samhällets insatser för att motverka arbetslivskriminalitet. Genom de regionala centren mot arbetslivskriminalitet finns nu ett tydligt nav för såväl myndighetssamverkan inom ramen för regeringsuppdraget, som samverkan med andra aktörer. Arbetet med att förbättra struktur och

systematik för myndighetssamverkan har fortlöpt under 2023 och bedömningen är att förutsättningar för den fortsatta samverkan är god. Genom den regionala samverkan möjliggör myndigheternas samlade kompetenser och resurser att arbetslivskriminella företeelser på svensk arbetsmarknad kan identifieras och aktivt motverkas. Inrättandet av de regionala centren mot arbetslivskriminalitet och myndigheternas gemensamma arbete har under 2023 bidragit till ett stärkt samhälleligt fokus på frågor som rör arbetslivskriminalitet och hur det kan motverkas.

Samverkan mellan myndigheterna är centralt i arbetet mot arbetslivskriminalitet och kommer fortsatt att vara avgörande för samhällets insatser för att motverka arbetslivskriminalitet även framgent. Samverkan kring uppdraget, mellan myndigheter och tillsammans med andra parter, behöver samtidigt fortsätta att utvecklas och resurser behöver finnas för ett fortsatt arbete. Inte minst behöver myndigheterna ges förutsättningar och lagstöd att dela information för att samverkan ska kunna effektiviseras ytterligare. Trots att de utmaningar som myndigheterna ovan redogjort för alltjämt kvarstår, kan det konstateras att myndigheterna kontinuerligt arbetar tillsammans för att hitta lösningar som kan bidra till ett bättre och mer effektivt arbete för att motverka arbetslivskriminalitet.

Myndigheterna behöver fortsatt gemensamt säkerställa att utvecklingsbehov identifieras och att nödvändiga åtgärder vidtas, så att samverkan bedrivs effektivt och ändamålsenligt.

Referenser

Arbetet: *Högre lönegolv för arbetstillstånd gör att städare och vårdpersonal kan få lämna Sverige*, oktober 2023. Tillgänglig via <https://arbetet.se/2023/10/12/hogre-lonegolv-for-arbetstillstand-gor-att-stadare-och-vardpersonal-kan-fa-lamna-sverige/>

Arbetsförmedlingen: *Arbetsmarknadsutsikterna hösten 2023; Utvecklingen på arbetsmarknaden 2023–2025*, december 2023. Tillgänglig via <https://arbetsformedlingen.se/statistik/analyser-och-prognoser/arbetsmarknadsprognoser/arbetsmarknadsutsikterna-hosten-2023>

European Labour Authority: *European platform tackling undeclared work*. Tillgänglig via <https://www.ela.europa.eu/sv/node/251#bcl-inpage-item-426>

Gröna Arbetsgivare, *Regelverk för arbetskraftsinvandring från tredje land – En analys av tre länders hantering av lönegolv*, oktober 2023. Tillgänglig via <https://www.grona.org/om-oss/nyhetscenter/2023/lonegolv-ar-inte-losningen-pa-arbetslivskriminalitet/>

Jämställdhetsmyndigheten, *Before you go*. Tillgänglig via <https://swedishgenderequalityagency.se/men-s-violence-against-women/prostitution-and-human-trafficking/before-you-go/>

Migrationsverket: *Analysrapport: Indikationer på arbetskraftsexploatering av thailändska bärplockare och missbruk av Migrationsverkets regler*, Migrationsverkets Dnr: 1.3.4-2023-17790

Migrationsverket: *Analysrapport: Risker i hanteringen av arbetstagare med ställning som varaktigt bosatt i ett annat EU-land*, Migrationsverkets Dnr: 1.3.4-2023-15478,

Riksbanken: *Penningpolitisk rapport*, november 2023. Tillgänglig via <https://www.riksbank.se/sv/penningpolitik/penningpolitisk-rapport/2023/penningpolitisk-rapport-november-2023/>

